

SZÁSZ IMRE: FELHŐFEJES

„Ostobaság kérdéseket intézni egy könyvhöz” — mondja egy helyütt Victor Hugo. Am ha az olvasót izgatják és elgondolkodtatják a kapott élmények, kénytelen kérdezni a könyvtől. Az effajta írások közé tartozik Szász Imre regénye, a *Felhőfejes*.

Sajátos erővel árad belőle hétköznapijaink kapcsolatainak, magatartásának irodalmunkban divattémává vált szintézise. Az író nem óhajt az olvasóra erőszakolni előre formált pontint de vue-ket. Közöl, elmond, mozgalmas képekkel bemutat, az élmény expresszív erejével meggyőz, s mindezt a beszélőtárs könnyed modorában teszi.

Jó ismerője annak a világnak, melyben Forgács Ferenc éli a maga zilizt, parttalan életét. A felbomlott házasság emlékei ránehezdednek, s az elmagányosodó ember közönyével fordít hátat a számára kényelmetlen konvencióknak. Derűs érzelmi szálak kötik leányához, Kiskatához, aki gyerekes szeretettel rajong

érte. Egyszerű szituáció ez, melyben a köznapias drámaiság indulatpólusait kötni és oldani lehet. Forgács autótúrára viszi Kiskatát, s eljutnak a nagyszülőkhöz is. Kalandos út, keserű élmények, fájó lelki vesszőfutás formálják a kislány érzelmeit. Szembenéz az irgalmatlan valósággal: az autóstoppal felszedett nöcskét elmarja apja mellől; néma együttérzéssel, de meg nem értéssel szemléli apja meghátrálását egy pökhendi úrvezetővel és a rendőrökkel folytatott vitájában, hiszen a félbehagyott igazságról még nincs fogalma. És a nagyszülői ház?! Forgács gyermekkorának édené, kopott emlékek tarka világa, melyben Kiskata olyan idegenül mozog, újabb megpróbáltatásokat tartogat. A családot összefűző harmónia és szeretet rideg, akár a kariatidák kómosolya. Ebben a miliőben megrendítően hat a kislány kétségbeesett tiltakozása, amikor édesanyja védelmére kel. A lázadás tiszta indulatát és az ebből

sarjadó felismerést, hogy megalkuvás nélkül nehéz a felnőttek világában élni, fegyelmezett egyszerűséggel mutatja meg az író Kiskata lelki válságában.

A regény életszerűségét bátran formálja Szász Imre, s ezért meglepő a mű szabadkozó prologusa: „... ne keress élő, létező egyes embereket a regényalakok mögött. A képzelet teremtményei ők, a valóság csak a nyersanyagot szolgáltatja hozzájuk.” Így igaz, de az olvasót a nyersanyag legalább annyira érdekli, mint annak finommá motivált szövete — a regény, s ha már így igaz, akkor a való élettel asszociálva nem mondhatunk le együttérzésünk vagy ellenszenvünk jogáról, amikor elénk sodródnak a mű jellegzetes figurái: Zsófi, az „édes élet” könnyüvérű álmódója, az igazgató, az „extra-állampolgár”, Csupa, a „szocialista nexus” ideológusa, és a többiek, akiknek habitusán van mit töprengenünk. (*Szépirodalmi Könyvkiadó* 1967.)

MEIXNER BÉLA

TANULMÁNYKÖTETEK

RÉNYI PÉTER: VITÁBAN

A kritikus tehetsége egy-két írásban is megnyilvánulhat. De igazi erőpróba előtt mégis akkor áll, amikor több év termését rendezzi kötetbe, amikor egy mű vagy irodalmi, kulturális jelenség kapcsán alkalomszerűen kifejtett gondolatait egyfűzi. Mert ilyenkor nem kisebb jelentőségű kérdések vetődnek fel, mint: véletlen halmaz-e a kötet anyaga, vagy szervesen kapcsolódnak és kerekednek egésszé az egyes munkák? Van-e egymást átható, kölcsönösen erősítő, kötetet biztosító gondolati tartásuk? Meg tudnak-e állni az ítéletek a változó s múltó időben? Együtt élnek-e a megbírált művekkel és helyesen orientálják-e a holnap olvasóit is?

Izgalmas, minden kritikust egyaránt szorongató kérdések ezek. És természetesen felvetődnek Rényi Péter kötetével kapcsolatban is, mely tíz év távlatra tekint vissza, és ez időben írt esszéiből, tanulmányaiból, kritikái cikkeiből nyújt keresztmetszetet. Igaz, ez a rövid távlat még nem dönthet el mindent. De azt már a legóvatosabb olvasó is megállapíthatja, hogy a kötetnek erős a gondolati töltése; a széles körben mozgó, változatos tematikájú tanulmányokat, a szellemi életünk minden lényeges mozzanatára figyelő, kommunista kultúrpolitikus és teoretikus következetes marxista koncepciója kapcsolja össze, és a gyorsan mozgó, vál-